

Hà Văn Thùy

Mấy nhận xét về cuốn *Súng, mầm bệnh và thép*

Cảm ơn ông Nguyễn Thọ Chấn đã giới thiệu cuốn *Súng, mầm bệnh và thép* của Jared Diamond giúp người đọc Việt thấy được bức tranh tổng quát về tiến trình lịch sử nhân loại. Chỉ bằng những dòng giới thiệu vắn tắt, người đọc nhận ra đây là công trình nghiên cứu công phu, nghiêm túc với nhiều tư tưởng và tài liệu lịch sử mới mẻ bổ ích.

Tuy nhiên, do hạn chế của tư liệu cũng như quan điểm lịch sử, cuốn sách có những điều cần được bàn lại.

1. Thế kỷ XX tồn tại hai giả thuyết về nguồn gốc loài người. Thuyết "Đa trung tâm" cho rằng loài người phát sinh từ nhiều trung tâm khác nhau. Thuyết "Một trung tâm" trái lại cho rằng con người phát sinh từ địa chỉ duy nhất là châu Phi. Sang thế kỷ XXI, nhờ hàng loạt thành quả của công nghệ gene, giới khoa học nghiêng hẳn về phía thuyết Một trung tâm, xác định: *Người hiện đại Homo Sapiens được sinh ra từ Đông Phi, cách nay khoảng 200.000 năm.*

Trong cuốn sách của mình, Jared Diamond nhận định:

"Ta cũng thấy những chứng cứ hiển nhiên về **sự hiện diện của con người ở châu Âu vào khoảng nửa triệu năm trước**. Có thể giả định là sự sinh cư ở châu Á đã dẫn tới sự sinh cư tiếp theo ở châu Âu, vì lục địa Âu-Á chỉ là một khối đơn thuần không bị những chướng ngại tự nhiên chia cắt.

"Con người đã sinh sống ở châu Phi lâu hơn ở bất cứ nơi nào khác vào khoảng 7 triệu năm trước, và **Homo Sapiens có lẽ đã có mặt từ thời kỳ ấy**.

"Tác giả cho rằng sản xuất nông nghiệp ở lục địa Âu-Á khởi phát sớm vì ở lục địa này, sự **hiện diện của con người đã có từ hàng triệu năm, lâu hơn sự hiện diện của con người trên châu Mỹ rất xa**.

"VẬY mà những vật hoá thạch đã cho thấy sự **hiện diện của giống người ở Trung Hoa trên nửa triệu năm**. Điều gì đã xảy ra đối với hàng chục ngàn những thứ tiếng khác biệt nhau hẳn đã phải có ở Trung Hoa trong một khoảng thời gian dài như thế?"

Những nhận định như vậy tỏ ra không còn thích hợp nữa, khi bằng công nghệ gene, khoa học đã chứng minh được: con người được tách ra khỏi loài khỉ khoảng 5 triệu năm trước. Người hiện đại Homo Sapiens được sinh từ Đông Phi và chỉ có 200000 tuổi. Người Neandertals không có liên hệ máu huyết gì với người châu Âu hiện đại. ^[1] Người Trung Hoa hiện đại không liên quan gì với những hoá thạch 500000 năm trước, và cũng chỉ từ Đông Nam Á đi lên cách nay khoảng 40.000 năm. Người bản địa châu Mỹ cũng là người Đông Nam Á sang, vào khoảng 30.000 năm trước. ^[2]

Những mâu thuẫn bất cập trong sách của J. Diamond là thêm một bằng chứng cho thấy sự phá sản của thuyết Đa trung tâm.

2. Trong quá trình nhận thức thế giới, có thời kỳ khoa học coi Châu Âu là trung tâm của nhân loại nên phân chia sự tiến hoá của văn minh làm trục Đông Tây ở lục địa Á-Âu, trong đó mọi tiến bộ đều từ Tây qua Đông. Điều này đã bị thực tế bác bỏ. Chính là văn minh nhân loại đã từ Đông sang Tây. Không những thế, còn có dòng chảy từ Nam lên Bắc, từ Bắc xuống Nam. Người hiện đại đã từ Trung Đông băng qua Ấn Độ, Pakistan rồi men theo bờ biển Nam Á đến miền Trung và Bắc Việt Nam khoảng 60-70000 năm trước. Tại đây, hai đại chủng Mongoloid và Australoid hoà huyết, sinh ra các chủng Indonesien, Melanesien... tràn khắp lục địa Đông Nam Á, rồi lan ra các đảo ngoài khơi và 50.000 năm trước đi tới châu Úc, New Guinea. Khoảng 40.000 năm trước, người từ Đông Nam Á lên khai phá Trung Hoa và sau đó, cách nay khoảng 30.000 năm, vượt qua eo Bering sang chiếm lĩnh châu Mỹ. ^[3]Trong cuộc Bắc tiến này, người Đông Nam Á mang theo rìu đá mài của văn hoá Tiên Hoà Bình là công cụ ưu việt của thời đó. Những đợt sau, người từ Việt Nam, từ Đông Nam Á đi lên mang theo giống lúa, khoai sọ, giống gà, giống chó... của Văn hoá Hoà Bình, tạo nên nông nghiệp lúa nước

và chăn nuôi gia súc trên đất Trung Hoa. Trong quá trình Bắc tiến này, có một nhóm Mongoloid đi tới vùng Tây Bắc Trung Hoa, sống biệt lập bằng du mục, tạo thành những bộ lạc nói tiếng Sino-Tibetan. Khoảng 2600 năm TCN, những người Hán Mông Cổ này tràn xuống chiếm đất của người Bách Việt sống phía nam Hoàng Hà. Cuộc hoà huyết và hoà nhập văn hoá vĩ đại xảy ra, chủng người Mongoloid phương Nam thuộc nhóm loại hình Đông Nam Á cùng với nền văn minh cổ đại Trung Hoa ra đời. Cũng từ đây, nhiều đợt sóng người từ phía Đông và Đông Nam Trung Hoa trở về các lãnh thổ Đông Nam Á. Những người này một mặt làm biến đổi di truyền đại bộ phận dân cư Đông Nam Á thành Mongoloid phương Nam, mặt khác đem những nhân tố văn minh mới từ phương Bắc trở về làm giàu văn hoá khu vực. ^[4]

Vào năm 1997, khi viết sách này, những sử liệu trên **chưa được công bố**, vì vậy kiến giải về lịch sử Đông Á của tác giả không chỉ sơ lược mà còn sai lạc.

3. Ngoài hai điểm lớn kể trên, cuốn sách còn những điều cần thảo luận:

3.1. "Ta thấy những phát tán sản xuất chính từ Tây-Nam Á qua Châu Âu, Ai-cập, Bắc Phi, Ethiopia, Trung Á, và Thung lũng sông Hằng; từ vùng Sahel và Tây Phi qua Đông và Nam Phi; **từ Trung Hoa qua Đông Nam Á, Phi Luật Tân, Nam Dương** (Indonesia), Triều Tiên (Korea), và Nhật."

"Những điểm đặc thù khác của những xã hội ở Hoa Bắc đã phát triển xuống phía nam **là kỹ thuật đồ đồng.**"

Những nhận xét trên nằm trong hệ quan điểm coi Trung Hoa là trung tâm, thịnh hành vào nửa đầu của thế kỷ XX, đã trở nên quá lỗi thời, bị khoa học vượt qua. Không phải như tác giả viết mà ngược lại, chính **Đông Nam Á là trung tâm sản xuất nông nghiệp phát triển sớm nhất thế giới đã ảnh hưởng đến Trung Hoa lục địa.** ^[5] Cũng như vậy, **nghe đúc đồng của Việt Nam có trước Trung Hoa hơn 1000 năm** và chính người Hán đã học được nghề này từ Bách Việt. ^[6]

3.2. "Trong suốt 13.000 năm qua, đời sống văn hoá của họ ít thay đổi so với dân ở những châu lục khác. Vậy mà vào khoảng 40.000 năm trước, những xã hội bản địa Úc đã tiến trước những xã hội Châu Âu và những xã hội ở những lục địa khác. Họ đã phát triển một vài công cụ bằng đá, và cả bè trên nước sớm nhất trên thế giới. Ở Úc, ta thấy một số bức họa cổ xưa nhất trên mặt đá. Xét về mặt giải phẫu, con người có lẽ đã định cư ở Úc trước khi định cư ở Tây Âu." (tr. 297)

Nhận xét trên là thoả đáng: thổ dân Úc là những người từ Đông Nam Á di cư tới khoảng 50.000 năm trước, lúc đó mực nước biển thấp hơn hôm nay hơn 100 m. Họ đi bộ và dùng bè khi cần thiết. Họ cũng đã được trang bị những công cụ đá từ trung tâm Hoà Bình. Điều này ủng hộ cho ý tưởng sau của tác giả:

"Tôi kỳ vọng là nếu dân bản địa ở Úc và ở lục địa Âu-Á có thể hoán đổi chỗ cho nhau vào cuối kỷ Pleistocene thì ngày nay có lẽ họ đã là những người chiếm cứ phần lớn châu Mỹ và châu Úc, cũng như lục địa Âu-Á, trong khi dân bản địa Âu-Á có lẽ đã bị triệt giảm vào số dân sống manh mún ở châu Úc hiện nay." (tr. 405)

Thực tế đã vượt quá mong đợi: Không cần bất cứ hoán đổi nào, người bản địa châu Úc và châu Á cùng một dòng giống. Chỉ vì sinh sống trong môi trường khác nhau, họ đã khác nhau về văn minh. Jared Diamond hoàn toàn đúng khi viết: "Lịch sử đã chuyển theo những dòng khác nhau đối với những sắc dân khác nhau vì môi trường sinh sống khác nhau, chứ không phải vì những dị biệt sinh học giữa họ với nhau."

3.3. Ước vọng của tác giả về việc "thiết lập lịch sử loài người như một khoa học về lịch sử, sánh vai với những khoa học đã được thừa nhận như khoa sinh học tiến hoá, địa chất học, và khí hậu học. Những phương pháp nghiên cứu trong những khoa kể trên có thể cũng hữu hiệu trong lãnh vực nghiên cứu lịch sử loài người," theo thiển nghĩ là ý tưởng nghiêm túc, có tính khả thi cao. Những góp ý này với tác giả không ngoài mục đích chính đáng đó.

Sài Gòn, 6/2006

Chú thích:

^[1]Barbujani G và G. Bertorelle, "Were Cro-Magnons too like us for DNA to tell?" Nature 2003; 424:127.

^[2]Chu JY, et al. "Genetic relationship of populations in China." Proceedings of the National Academy of Science (USA) 1998; 95: 11763-11768.

^[3]Su B, et al. "Y-chromosome evidence for a northward migration of modern humans into eastern Asia during the last Ice Age". American Journal of Human Genetics 1999; 65:1718-1724.

^[4]Hà Văn Thủy, "Tìm lại cội nguồn tổ tiên cội nguồn văn hoá", talawas.org

^[5]W. G. Solheim II. Ph. D, "New light on Forgotten Past". National Geographic Vol 1339, n3.,3.1971.

^[6]Cung Đình Thanh, "Văn hóa Đông Sơn".